

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 338.242.4

О. І. Кашлаков

аспірант
Класичний приватний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджено сутність регуляторної політики держави у сфері підприємницької діяльності. Доведено, що її зміст розкривають через принципи. Запропоновано нові принципи законності регуляторної політики: економічної стабільності, гармонійного поєднання інтересів держави та суб'єктів господарювання, економічної доцільності та єдиного підходу.

Ключові слова: регуляторна політика держави, підприємницька діяльність, суб'єкти господарювання, державне регулювання.

I. Вступ

Формування ринкового середовища невіддільне від аналізу факторів і явищ, від яких залежатиме стійке економічне зростання. На сьогодні успішний розвиток підприємницької діяльності на пряму здатний впливати на розвиток національної економіки. Однак, не зважаючи на тривалу історію науково-прикладного аналізу розвитку підприємництва, чимало проблем, пов'язаних з його функціонуванням, залишаються відкритими. Крім того, вирішальними стають розробка, виробництво й комерційне освоєння високотехнологічної та наукомісткої продукції, використання нововведень для утримання та нарощування конкурентних переваг на ринку. Становлення й розвиток підприємництва – необхідна умова для забезпечення таких інноваційних процесів ресурсами, що призводить до структурних зрушень і якісних змін у системі ринкових відносин і фінансових механізмів, що, в свою чергу, повинно здійснюватися під чітким контролем з боку держави [1].

Утім проблема державного регулювання розвитку підприємницької діяльності є дуже актуальною. Насамперед необхідно визначити оптимальний ступінь державного втручання в підприємницьку діяльність з метою забезпечення ефективного функціонування приватного сектора економіки та збільшення ним прибутків з одночасним створенням передумов збалансованого зростання національної економіки та підвищення рівня добробуту громадян.

Широке висвітлення різних аспектів відродження й розвитку підприємницької діяльності та врегулювання відносин між дер-

жавою та бізнесом у сучасних ринкових умовах знайшли в працях відомих українських учених Л. Безчасного, З. Варналія, Л. Воротиної, А. Гальчинського, В. Геєця, Ю. Єханурова, П. Єщенка, М. Долішнього, Б. Кваснюка, Т. Ковальчука, І. Лукінова, С. Мочерного, Ю. Пахомова, В. Сизоненка, І. Сороки, А. Чухна, А. Шегди. Деякі аспекти підприємництва у своїх наукових дослідженнях також розглядають О. Беляєв, Ю. Ніколенко, В. Рибалкін, В. Савчук, О. Турчинов, А. Філіпенко, В. Черняк та ін. Серед зарубіжних фахівців, що розглядають цю проблему; – В. Агеєв, А. Бальцерович, А. Бузгалін, І. Герчикова, А. Динкін, Я. Корнаї, Е. Краснікова, В. Радаєв, В. Савченко, Ф. Шамхалов.

Критичний аналіз наукових досліджень показав, що більшість напрямів цієї сфери аналізу характеризується недостатньо комплексною та системною розробкою й вимагають подальшого теоретичного обґрунтування, узагальнення накопиченого досвіду, розробки необхідного методологічного забезпечення щодо доцільного здійснення державного регулювання підприємницької діяльності.

II. Постанова завдання

Метою статті є виділення сутності регуляторної політики держави у сфері підприємницької діяльності та основних принципів її реалізації.

III. Результати

Підприємницька діяльність відіграє особливу роль у розвитку національної економіки, створюючи інноваційне середовище, руйнуючи традиційні структури й відкриваючи шлях до ринкових перетворень, тобто саме вона є своєрідним поштовхом, здатним прискорити рух економічних процесів завдяки підвищенню ефективності діяльності кожного учасника ринкових відносин, збільшенню раціоналізаторських ідей, турбо-

тливому ставленню до власної справи та постійного оновлення матеріально-технічної бази. Досвід індустріально розвинутих країн показує, що розвиток підприємництва є необхідною умовою економічного зростання.

Проте для нормального функціонування підприємницької діяльності мають бути забезпечені такі основні умови:

- активно діюча система інфраструктурної підтримки підприємницької діяльності;
- стабілізація національної грошово-кредитної системи;
- запровадження пільгових режимів оподаткування для новостворених підприємств;
- державна фінансова й матеріально-технічна підтримка розвитку підприємницької діяльності;
- ефективний захист прав інтелектуальної власності;
- спрощення процедур державного регулювання підприємницької діяльності (зменшення кількості дозвільної документації);
- удосконалення нормативної бази щодо регулювання підприємницької діяльності та захисту законних інтересів підприємців;
- формування в суспільстві привабливого іміджу підприємництва [2].

Для того, щоб підприємницька діяльність не завдавала шкоди життю та здоров'ю населення, їх законним інтересам і умовам життя, й мають реалізовувати в правовому полі, а держава повинна здійснювати контроль за її правомірністю та законністю. Тому й виникло поняття “державне регулювання підприємницької діяльності”.

Державне регулювання підприємницької діяльності є системою правових, організаційних, адміністративних і регуляторно-контролюючих заходів держави, спрямованих на створення сприятливих умов для становлення та розвитку підприємництва (сприятливого підприємницького середовища) та на його підтримку, а також управління державним сектором економіки для забезпечення ефективності й конкурентоспроможності національної економіки [3].

Державне регулювання підприємницької діяльності – це діяльність держави в особі її органів, що спрямована на забезпечення публічних інтересів шляхом використання засобів впливу на підприємницькі відносини та поведінку суб'єктів підприємництва [4].

Б. В. Соркін дає визначення поняттю “державного регулювання підприємницької діяльності” як системи правових, організаційних та регуляторно-контрольних заходів держави, спрямованих на створення сприятливого підприємницького середовища й управління державним сектором для забезпечення ефективності та конкурентоспроможності національної економіки. Це передбачає, що будь-яка сучасна стратегія регулювання господарства й підприємництва

має оперувати відповідями на запитання про те, який буде характер розподілу праці, яке місце національного (і регіонального) господарства в цьому розподілі праці, які конкурентні переваги потрібних цьому розподілу праці ресурсів і як вона може бути зрушена в необхідному напрямі, які очікувані параметри економіки України [5].

Державне регулювання підприємництва є напрямом державної політики, спрямованим на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних і неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та способом, що встановлюють Конституція та закони України.

Державне регулювання треба здійснювати за допомогою системи норм і заходів, що регламентують поведінку суб'єктів підприємницької діяльності, використовуючи як адміністративні методи впливу (закони, укази, накази, постанови, інструкції, положення тощо), так і систему економічних методів і регуляторів (податки, ціни, банківські відсотки, пільги, санкції тощо) [6].

Зокрема, один із дослідників у сфері публічного права Ю. Тихомиров стверджує, що ідея державного управління сприймають критично як зниження ролі держави в умовах формування ринкової економіки. Але жодна держава не відмовляється від управління й регулювання [7].

Необхідність державного регулювання підприємницької діяльності неодноразово підкреслювали своїх у працях учені. Так, В. Лаптев зазначає, що на початку становлення ринкової економіки передбачалася повна відмова від державного регулювання господарської діяльності, тобто запровадження процесу саморегулювання. Але згодом прийшло усвідомлення того, що державне регулювання при переході до ринкової економіки в Україні є необхідним, адже підприємницька діяльність повинна орієнтуватися не тільки на приватні інтереси, а й підкріплюватися публічними [8], що насамперед дасть змогу захистити інтереси кінцевого споживача стосовно його прагнення до отримання якісних товарів (робіт, послуг).

Отже, держава й підприємництво пов'язані між собою та мають багато спільних інтересів. Так, підприємництво потребує державної підтримки, що передбачає розробку й прийняття нормативно-правової бази, яка створить правове підґрунтя для регламентації правил економічної діяльності, її

безпеки, захисту й стабільності, функціонування монетарної системи, стабільної соціальної інфраструктури.

У свою чергу, держава потребує успішного розвитку підприємницької діяльності, оскільки ринкова система забезпечує її матеріальними ресурсами, товарами та послугами, фінансовою підтримкою державних програм – без особливих додаткових на це витрат у вигляді певних преференцій і пільг.

Державне регулювання відіграє важливу роль у функціонуванні господарського правопорядку в Україні, спрямованого на забезпечення фундаментальних суспільних благ: законність, право власності, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища тощо. Для цього необхідно врегулювати політику, що діє на всіх рівнях державного управління. Йдеться про організацію такого рівня регулювання економіки, який відповідав би якісно новим явищам, структурним зрушенням у народному господарстві України, розвитку його на шляху до цивілізованих ринкових відносин [9].

Отже, державне регулювання діяльності суб'єктів господарювання повинно здійснюватися розумно та збалансовано, тобто з урахуванням балансу публічних і приватних інтересів, що має виражатися в такому державному впливові, що надасть можливість суб'єктам підприємницької діяльності ефективно та повноцінно розвиватися, одночасно забезпечуючи публічні інтереси держави.

Зміст регуляторної політики держави у сфері регулювання підприємницької діяльності розкривають через такі принципи (Закон України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності") [10]:

- доцільність – обґрунтована необхідність державного регулювання господарських відносин з метою вирішення існуючої проблеми;
- адекватність – відповідність форм і рівня державного регулювання господарських відносин потребі у вирішенні існуючої проблеми та ринковим вимогам з урахуванням усіх прийнятних альтернатив;
- ефективність – забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян і держави;
- збалансованість – забезпечення в регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян і держави;
- передбачуваність – послідовність регуляторної діяльності, відповідність її цілям державної політики, а також планам з підготовки проектів регуляторних актів,

що дає змогу суб'єктам господарювання здійснювати планування їхньої діяльності;

- прозорість і врахування громадської думки – відкритість для фізичних і юридичних осіб, їх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах їх регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень та пропозицій, наданих у встановленому законом порядку фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, обов'язковість і своєчасність доведення прийнятих регуляторних актів до відома фізичних і юридичних осіб, їх об'єднань, інформування громадськості про здійснення регуляторної політики.

В. І. Ляшенко, Н. О. Осадча пропонують доповнити законодавчі принципи принципом швидкості, який полягає у своєчасності реагування на нові зміни в законодавчій базі, принципом гнучкості (приспосовування до вимог ринку) та "принципом об'єктивності" (урахування інтересів усіх суб'єктів підприємницької діяльності) [11].

Проте І. Тирпак, В. Тирпак, С. Жуков виділяють ще такі принципи, як:

- "принцип ефективності дії механізму" (тобто регулювання повинно сприяти зростанню добробуту населення, вирішенню соціальних питань, що буде адекватним розміру надходжень до бюджетів усіх рівнів);
- принцип справедливості – регуляторна політика повинна сприяти забезпеченню рівноправності всіх без винятку суб'єктів підприємницької діяльності. Цей принцип вони пропонують тісно поєднувати із принципом відповідальності за дотриманням законодавства [12].

Окремо запропоновано виділити принцип послідовності (тобто механізм регулювання повинен бути послідовним у своїх діях) та простоти (правові акти мають бути зрозумілими за змістом, легкі у виконанні) [12].

Вчені-юристи, які вивчали проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері підприємницької діяльності, виділили такі принципи:

- відкритість формування державної політики щодо підтримки та розвитку підприємництва шляхом узгодження інтересів усіх зацікавлених сторін, використання механізмів зворотного зв'язку;
- гнучкість системи пріоритетів і різнобічність форм державної підтримки національного підприємництва;
- урахування національних та історичних особливостей, особливо на регіональному рівні;
- простоти, тобто спрощення державних регуляторних процедур, особливо для малого бізнесу;

- координація діяльності й чітке розмежування повноважень і відповідальності органів державної влади, які безпосередньо розглядають питання підтримки та розвитку національного підприємництва на державному, регіональному й місцевому рівнях;
- узгодженість і несуперечливість заходів щодо підтримки та розвитку підприємницької діяльності [13].

Дослідивши принципи регуляторної політики держави, ми погоджуємось з Т. О. Коломойцем, І. В. Тирпаком, В. І. Тирпаком, С. А. Жуковим щодо необхідності принципу простоти, який полягатиме не тільки в зрозумілості за змістом нормативно-правової бази й відсутності прогалин та колізій у законодавчих актах, що регулюють порядок здійснення підприємницької діяльності, а й суттєво спростить порядок здійснення регуляторних процедур, координуючи зусилля всіх учасників правового регулювання.

Крім того, пропонуємо такі принципи:

- принцип законності – регулювання повинно здійснюватися виключно в межах правового поля відповідно до законодавчих актів, у яких буде чітко визначено правовий статус усіх учасників правовідносин; їх права та обов'язки; раціональність, тобто спосіб оптимального вибору рішення;
- принцип економічної стабільності – державне регулювання повинно здійснюватися з урахуванням стану рівноваги всіх елементів економічної системи протягом певного періоду;
- принцип гармонійного поєднання інтересів держави та суб'єктів господарювання, який полягає у необхідності максимального узгодження економічних інтересів усіх учасників правовідносин;
- принцип економічної доцільності передбачає, що вартість фінансових витрат на забезпечення процедур з державного регулювання не повинна перевищувати майбутньої користі від здійснюваної діяльності та сприяти в подальшому сталій роботі всіх учасників ринку та наповненню державного та місцевого бюджету;
- принципом єдиного підходу, який полягає у забезпеченні однакового ставлення до всіх учасників ринку та відсутності дискримінації одних з них і надання певних привілеїв іншим. Це організована в певний спосіб, складна система зв'язків між усіма виробниками й споживачами суспільних благ.

IV. Висновки

Дослідивши сутність регуляторної політики держави у сфері підприємницької діяльності з урахуванням основних принципів її реалізації, ми дійшли таких висновків.

Державне регулювання підприємницької діяльності є об'єктивною потребою, що слід враховувати. На сьогодні роль держави в економічному житті суспільства суттєво посилюється, що виявляється в розробці системи нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання ринку, підприємницької діяльності, митних правил, банківської діяльності, цін і заробітної плати, соціального захисту населення.

Державне регулювання діяльності суб'єктів господарювання повинно здійснюватися розумно й збалансовано, враховуючи баланс публічних і приватних інтересів, що передбачає такий державний вплив, який дасть змогу суб'єктам підприємницької діяльності ефективно та повноцінно розвиватися, одночасно забезпечуючи публічні інтереси держави.

Список використанлі літератури

1. Самійленко А. П. Підприємництво в економічній системі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.01.01 / А. П. Самійленко ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – Київ, 2006. – 17 с.
2. Державне регулювання економіки : навч. посіб. [Електронний ресурс] / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін. – Київ : КНЕУ, 2000. – 316 с. – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/110/2582.html>.
3. Калетнік Г. М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. [Електронний ресурс] / Г. М. Калетнік, А. Г. Мазур, О. Г. Кубай. – Київ : Хай-Тек Прес, 2011. – 428 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1082030238731/ekonomika/derzhavne_regulyuvannya_pidpriyemnitstva.
4. Господарське право України : навч. посіб. [Електронний ресурс] / за заг. ред. проф. Н. О. Саніахметової. – Харків : Одиссей, 2005. – 608 с. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/2862/25/>.
5. Соркін Б. В. Державне регулювання підприємницької діяльності в ринкових умовах: методи, засоби та цілі / Б. В. Соркін // Наукові праці МАУП. – 2013. – Вип. 1 (36). – С. 85–88.
6. Варналій З. С. Основи підприємницької діяльності : навч. посіб [Електронний ресурс] / З. С. Варналій, В. О. Сизоненко. – Київ : Знання України, 2004. – 404 с. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/23376-1sutnst-ta-metodi-derjavnogo-regulyuvannya-pdprimnitstva.html>.
7. Господарське право [Електронний ресурс] / Д. В. Задихайло, В. М. Пашков, Р. П. Бойчук та ін. ; за заг. ред. Д. В. Задихайла, В. М. Пашкова. – Харків : Право, 2012. – 696 с. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/knigi/407-gospodarske-pravo-zadihaylo-dv.html>.

8. Лаптев В. В. Проблемы удосконалювання підприємницького законодавства / В. В. Лаптев // Правове регулювання підприємницької діяльності. – Москва, 1995. – С. 4–17.
9. Крижановська Г. О. Право на підприємницьку діяльність і правові форми державного регулювання у сфері підприємництва [Електронний ресурс] / Г. О. Крижановська // Актуальні проблеми товарознавства, торговельного підприємництва та захисту прав споживачів : матер. Міжнар. наук. практи. Інтернет-конференції: – Режим доступу: <http://www.knteu.kiev.ua/blog/read?pid=5055&uk>.
10. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 р. №1160-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.
11. Ляшенко В. І. Цілі, завдання та принципи регуляторної політики в митній сфері / В. І. Ляшенко, Н. В. Осадча // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.; Юриспруденція. – 2014. – № 10–1. – Т. 1. – С. 221–225.
12. Тирпак І. В. Основи економіки та організації підприємництва : навч. посіб. [Електронний ресурс] / І. В. Тирпак, В. І. Тирпак, С. А. Жуков. – Київ : Кондор, 2011. – 284 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/12590605/ekonomika/derzhavne_regulyuvannya_pidpriyemnitskoyi_diyalnosti.
13. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України : підручник [Електронний ресурс] / Т. О. Коломієць. – Київ : Істина, 2008. – С. 189. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1293122255885/pravo/administrativno-pravove_regulyuvannya_galuzi_pidpriyemnistva/.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2015.

Кашлаков А. И. Теоретические основы регуляторной политики государства в сфере предпринимательской деятельности

В статье исследована сущность регуляторной политики государства в сфере предпринимательской деятельности. Доказано, что ее содержание раскрывают через принципы. Предложены новые принципы регуляторной политики: законности, экономической стабильности, гармоничного сочетания интересов государства и субъектов хозяйствования, экономической целесообразности и единого подхода.

Ключевые слова: регуляторная политика государства, предпринимательская деятельность, субъекты хозяйствования, государственное регулирование.

Kashlakov O. Theoretical Foundations of Regulatory Policy in the Sphere of Entrepreneurial Activity

In article investigated the essence regulatory policy in the sphere of entrepreneurial activity. Installed, that the state regulation of entrepreneurship is the direction of the state policy, directed on the improvement of the legal regulation in economic relations and administrative relations between regulatory authorities or other public authorities and economic entities to prevent the adoption economically impractical and ineffective regulatory acts, the reduction of state influence in the activities of business entities and the removal of hindrances to development of the business, that is done in the framework, established by the Constitution and laws of Ukraine.

It is proven, that government regulation activity of economic entities must be reasonable and balanced that is, taking into account the balance of public and private interests, it should be expressed in this state the influence that will give the opportunity to entrepreneurs effectively and fully to develop and at the same time ensuring the public interests of the state.

Found that the content of regulatory policy revealed through the principles. Examining the views of scientists over regulatory policy, selected the basic principles: the feasibility, the adequacy, the efficiency, the balancing, the predictability, the transparency and take into account public opinion.

Proposed insertion of new principles in particular: the legality, the economic stability, the harmonious unification of interests of the state and business entities, the economic feasibility and unified approach.

Key words: the regulatory policy of the state, the entrepreneurship, the business entities, the state regulation.